

TALOUSARVIO 2022 JA TALOUS- JA TOIMINTASUUNNITELMA 2022-2024

Maakuntahallitus 11.11.2021, § 121
Maakuntavaltuusto 3.12.2021, § 38

Sisälllys

Esipuhe	3
Keski-Suomen liiton toiminnan perusteet	4
Toiminta-ajatus ja tehtävät	4
Keski-Suomen liiton organisaatio	5
Toimintasuunnitelma 2022–2024	6
Suunnitelmakauden päätavoitteet.....	6
1. Maakuntastrategia toiminnaksi	7
Maakuntastrategia toimintaa viitoittamassa	7
Maakuntakaavoitus ja aavutettavuus	8
Kehittämisrahoitus ja hanketoiminta	8
Keski-Suomen liiton toteuttamat hankkeet.....	9
Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet	10
2. Keski-Suomen liitto vaikuttavana kumppanina	11
Maakunnallista identiteettiä vahvistamassa	11
Vaikuttaminen ja edunvalvonta.....	11
Viestintä ja markkinointi	12
Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet	13
3. Asiantuntijuuden kehittäminen	14
Monipaikkainen ja monimuotoinen asiantuntijatyö.....	14
Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet	15
Talousarvio 2022 ja taloussuunnitelma 2022–2024	15
Talousarvion laadinnan yleiset periaatteet	16
1. Talousarvio 2022.....	16
Talousarvion sitovuus	16
Tuloslaskelmaosa ja käyttötalousosa	17
Käyttötalousosa tulosityksiköittäin	18
2. Taloussuunnitelma 2022–2024	21
Rahoitus- ja investointiosa	22
Jäsenkuntien maksuosuudet 2022	22

Esipuhe

Tulevaa vuotta 2022 voisi luonnehtia merkitykselliseksi, kun suuntaamme poikkeuksellisesta pandemian ajasta kohti normaalimpaa aikaa, joka ei kuitenkaan ole entisensä. Tähän uudistumista edellyttävään taitekohtaan nivoutuu erityisen hyvin Keski-Suomen uuden maakuntastrategian toimeenpanon käynnistäminen sekä uuden EU-ohjelmakauden kautta avautuvat mahdollisuudet.

Maakuntastrategian muodostavat pitkälle tulevaisuuteen katsova maakuntasuunnitelma, lähivuosien painopisteitä ja toimenpiteitä suuntaava maakuntaohjelma sekä älykkään erikoistumisen strategia. Vuoden 2022 aikana tämä aluekehittämisen kokonaisuus täydentyy uudella alueiden käyttöä ohjaavalla maakuntakaavalla. Tulevaisuutta viitoittaa myös Hiilineutraali Keski-Suomi -tiekartan valmistuminen.

Keski-Suomen lähivuosien kasvun kärjet ovat bio- ja kiertotalous, uudistuva teollisuus ja hyvinvointi. Näihin kietoutuvat tiiviisti osaaminen, digitalisaatio ja kansainvälisyys. Strategiaprosessin onnistuminen mitataan vasta sen toimeenpanon kautta. Tähän tärkeään vaiheeseen toivotamme koko maakunnan toimijat ja yhä useamman osallistumaan.

Tulevaan vuoteen suuntaamme aluetalouden suotuisassa myötätulessa. Korona kohteli Keski-Suomen yrityksiä hyvin eri tavoin. Useimmat yritykset ovat kuitenkin nousseet koronakuopasta, päässeet ripeään kasvuun ja tulevaisuuden odotuksissa on valoa. Talouskasvun vauhdittuessa myös maakunnan työllisyys on kohentunut selvästi, yritysten kohdatessa jo puutetta osaavasta työvoimasta. Samaan aikaan työttömyys on pysynyt korkealla ja pitkäaikaistyöttömyys kasvanut huolestuttavasti. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaami-

nen ja työttömyyden alentaminen ovat haasteita, joiden ratkaiseminen työikäisen väestön voimakkaasti vähentyessä on entistäkin tärkeämpää.

Digitalisaatio vauhdittui koronan myötä useilla yhteiskunnan sektoreilla. Monipaikkaisuus ja hybridityö ovat korostaneet rooliaan aluekehityksen ilmiönä ja työelämän muutoksen ajurina. Monipaikkainen elämä tuo parhaimmillaan myös Keski-Suomeen lisää vireyttä, jota useissa kunnissa kaivataan. Haluammekin näyttäytyä saavutettavana ja vetovoimaisena maakuntana, missä työn ja vapaa-ajan yhdistäminen on mutkatonta.

Keski-Suomen liitossa mahdollistamme henkilöstön monipaikkaisen työskenteilyn. Arvostamme kasvokkain kohtaamisia, kun etsimme yhteisiä ratkaisuja tai ideoimme uutta. Toisaalta etätyöskentely on tuonut uudenlaista tehokkuutta, joustavuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa oman työemme tekemiseen. Tulevan vuoden aikana keräämme monipaikkatyön kokemuksia ja tarpeen mukaan muokkaamme työskentelytapojamme niin, että yhteisen tekemisen tuloksellisuus säilyy ja jokaisen asiantuntijan onnistuminen työssään mahdollistuu.

Uuden maakuntastrategian vision mukaisesti Keski-Suomi menestyy rakentamalla kestävä, osaavaa ja kansainvälistä maakuntaa, jossa ihmiset voivat hyvin. Tämän tavoitteen eteen työskentelemme taloudellinen, ympäristöllinen, yhteisöllinen ja kulttuurinen kestävyys ohjenuoranamme. Yhdessä sidosryhmiemme ja uusien luottamushenkilöidemme kanssa toteutamme vaikuttavaa aluekehittämistyötä ja erottaudumme eduksemme.

Pekka Hokkanen, maakuntajohtaja

Keski-Suomen liiton toiminnan perusta

Keski-Suomen liitto on visionsa mukaan maakunnan yhteisen kehittämistahdon muodostaja, strateginen suunnittelija ja kehittäjä sekä monimuotoinen, osaava ja ennakoiva verkostovaikuttaja.

Keski-Suomen liiton ydintehtävä on maakunnan kehittäminen. Tavoittemme on vetovoimainen maakunta, jossa on työtä ja toimeentuloa, viihtyisä asuinympäristö, sujuvat palvelut ja liikenne yhteydet, elävä kulttuuri ja puhdas, monimuotoinen luonto.

Toiminta-ajatus ja tehtävät

Keski-Suomen liitto on Keski-Suomen kuntien omistama lakisääteinen kuntayhtymä. Liiton toiminta perustuu jäsenkuntien hyväksymään perussopimukseen sekä alueiden kehittämistä ja alueiden käyttöä koskevaan lainsäädäntöön.

Perussopimuksen mukaan Keski-Suomen liitto edistää asukkaiden hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueellaan. Keski-Suomen liitto toimii maakunnan ja sen asukkaiden toimintaympäristön, elinkeinojen ja palveluiden kehittäjänä. Se edistää yhteistyötä maakunnan kehittämisen kannalta keskeisten toimijoiden kanssa ja ajaa maakunnan asukkaiden ja kuntien etuja. Tämän toteuttamiseksi liitto toteuttaa ja rahoittaa hankkeita sekä tekee tutkimuskehittämistä-, suunnittelu- ja edunvalvontatyötä toimien jäsenkuntien ja muiden sidosryhmien yhteistyöelimenä.

Liiton toiminnan tavoitteita linjataan maakuntastrategiassa ja maakuntakaavassa. Keski-Suomen strategia on maakuntavaltuuston joulukuussa hyväksymä maakunnan kehittämistahdon ilmaisu. Strategia sisältää tahtotilan maakunnan pitkän aikavälin kehittämisestä vuoteen 2050 ja lähivuosien yhteiset toimenpiteet vuoteen 2025 saakka. Maakuntakaavan uudistaminen etenee vuoden 2022 aikana.

Keski-Suomen liiton organisaatio

Keski-Suomen liiton ylintä toimivaltaa käyttää maakuntavaltuusto, jonka valitsee kuntien edustajainkokous aina kunnallisvaalikaudeksi. Kuntavaalien 2021 myötä kunnat ovat valinneet edustajainkokouksessa uudet jäsenet maakuntavaltuustoon. Uuden perussopimuksen tultua voimaan 1.1.2021 maakuntavaltuuston jäsenmäärä pieneni 58 jäseniin.

Maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntastrategian ja maakuntakaavan sekä asettaa vuosittain toiminnalliset tavoitteet taloussuunnitelman ja talousarvion käsittelyn yhteydessä. Lisäksi maakuntavaltuusto arvioi Keski-Suomen liiton toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista strategisesta näkökulmasta ja suhteessa maakuntastrategiaan. Maakuntavaltuusto kokoontuu vuonna 2022 kaksi kertaa.

Maakuntavaltuuston valitsema uusi maakuntahallitus aloitti toimintansa lokakuussa 2021. Maakuntahallitus johtaa Keski-Suomen liiton toimintaa, hallintoa ja taloutta sekä edustaa kuntayhtymää ja valvoo sen etua. Maakuntahallitus seuraa ja ohjaa maakuntavaltuuston hyväksymän talousarvion, taloussuunnitelman ja toimintasuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta. Maakuntahallituksen toimikausi on kaksi vuotta ja se kokoontuu 11–12 kertaa vuodessa.

Maakuntavaltuusto asettaa toimikaudekseen tarkastuslautakunnan. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on kuntayhtymän hallinnon ja talou-

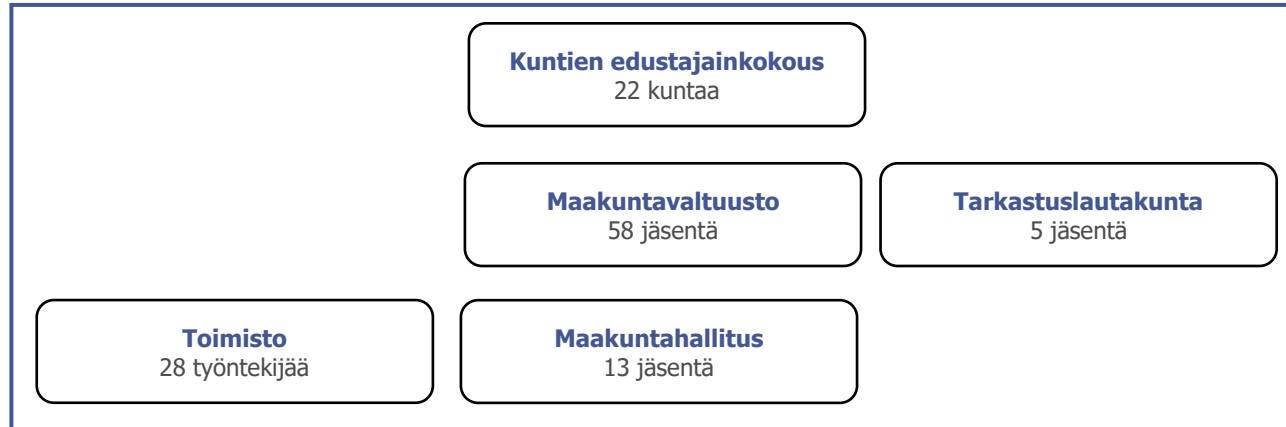
den tarkastuksen ja arvioinnin järjestäminen. Tarkastuslautakunta arvioi talousarvioon kirjattujen tavoitteiden toteutumista valtuustolle vuosittain arviointikertomuksessa. Tarkastuslautakunnan tehtävät on määritetty Kuntalaissa (§ 121). Tarkastuslautakunta kokoontuu 6–7 kertaa vuodessa.

Maakuntahallitus nimeää maakunnan yhteistyöryhmän (MYR), joka linjaa maakuntastrategian mukaisesti alueen kehittämistä ja julkisen tuen kohdentamista. Maakunnan yhteistyöryhmässä ovat edustettuina kunnat, ELY-keskus, tärkeimmät työmarkkina- ja elinkeinojärjestöt sekä yritykset. Maakunnan yhteistyöryhmä kokoontuu 4–5 kertaa vuodessa.

Lisäksi maakuntavaltuuston, maakunnan yhteistyöryhmän ja maakuntahallituksen puheenjohtajat muodostavat puheenjohtajiston, joka sopii liiton edustuksista eri tilaisuuksiin ja valmistelee yhdessä toimiston johdon kanssa maakuntahallituksen ja -valtuuston päätöksentekoon meneviä asioita. Puheenjohtajisto kokoontuu 11–12 kertaa vuodessa.

Liiton operatiivista toimintaa hoitaa Keski-Suomen liiton toimisto. Toimiston tehtävänä on huolehtia kuntayhtymän toimialaan kuuluvien asioiden valmistelusta ja päätösten toimeenpanosta lakien ja asetusten, perussopimuksen, hallintosäännön ja muiden sääntöjen ja ohjeiden mukaisesti. Jokainen työntekijä ja viranhaltija suorittaa, asiantuntijaroolinsa kautta, oman työskentelynsä jatkuvaa arviointia suhteessa lainsäädäntöön ja liiton toiminnallisiin sekä taloudellisiin tavoitteisiin olemassa olevilla mittareilla ja välineillä.

Keski-Suomen liiton organisaatio

Toimintasuunnitelma 2022–2024

Maakuntavaltuusto hyväksyy talousarvion ja taloussuunnitelman lisäksi myös toimintasuunnitelman ja suunnitelmakauden tavoitteet. Suunnitelmakauden toiminnalliset päätavoitteet on kuvattu tässä luvussa ja taloudelliset tavoitteet luvussa Talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023.

Suunnitelmakauden päätavoitteet

Keski-Suomen liiton toiminnan tavoitteet vuosille 2022–2024:

1. Maakuntastrategia toiminnaksi
2. Keski-Suomen liitto vaikuttavana kumppanina
3. Asiantuntijuuden kehittäminen

Seuraavissa kappaleissa kuvataan liiton toimintaa ja päätavoitteiden keskeistä sisältöä. Kukin päätavoite on jaoteltu muutamiaan alatavoitteiseen ja näille alatavoitteille on kirjattu toimenpiteet ja mittarit talousarviovuodelle 2022.

1. Maakuntastrategia toiminnaksi

Maakuntastrategia toimintaa viitoittamassa

Keski-Suomen uusi maakuntastrategia astuu voimaan vuoden 2022 alusta. Strategiatyön tavoitteena on ollut tuottaa aluekehityksen muutokset tunnistava, tulevaisuutta ennakoiva ja yhteistä toimintaa jätnevästi suuntaava Keski-Suomen strategia. Hyvä strategia auttaa myös erottautumaan muiden maakuntien joukossa.

Maakuntastrategia luo yhteisen suunnan kohti Keski-Suomea, jossa luonto, ihmiset ja talous elävät sopusoinnussa. Visiona on rakentaa Keski-Suomesta vastuullisuuden tähtitaivas, joka auttaa kulkemaan – meitä ja meille, läheltä ja kaukaa. Vision kannalta keskeisiä arvoja ovat oikeamielisyys, uteliaisuus ja rohkeus.

Maakuntastrategia asettaa maakunnan lähivuosien aluekehittämisen painopisteet ja kasvun kärjet. Strategiakokonaisuus pohjautuu kokonaiskestävyyden pyrkimykselle. Kokonaiskestävyys tarkoittaa neljän periaatteen yhtäaikaista täyttymistä toiminnassa:

- Talous on kestävä, kun kaikki toiminta on sekä taloudellisesti tehokasta että ympäristöä säästävää.
- Luonnonvarojen käyttö on kestävä, kun luonnon monimuotoisuus säilyy ja ihmiset toimivat luonnon sietokykyä kunnioittaen.
- Keski-Suomi on yhteisönä kestävä, kun hyvinvointi jakautuu tasapuolisesti. Kaikilla on mahdollisuus osallistua ja ottaa vastuuta omassa elämässään. Suomen keskellä sijaitsevana maakuntana saavutettavuus on tärkeää.
- Keski-suomalainen identiteetti on kestävä, kun se lujittaa vuorovaikutusta, suvaitsevaisuutta ja kumppanuutta.

Maakuntastrategian kasvun kärjet ovat:

1. Bio- ja kiertotalous
2. Hyvä vointi
3. Uudistuva teollisuus

Kasvun kärjet vaikuttavat sekä rahoituksen kohdentumiseen että asiantuntijuuden vahvistamiseen. Tavoitteena on maakunnan ja maakunnassa toimivien yritysten elinvoimaisuuden tukeminen. Tavoitteiden saavuttamista seurataan kärkikohdattaisin mittarein suunnittelukauden aikana.

Maakuntakaavoitus ja saavutettavuus

Vuoden 2022 aikana päivittyvä maakuntakaava on keskeisessä osassa aluekehittämistyössä. Strategiakokonaisuuden osana maakuntakaava tukee maakuntaohjelman strategisia kärkiä kehittämisperiaatteilla, aluevarauksilla ja alueen erityispiirteitä kuvaavilla merkinnöillä. Maakuntakaavalla tuetaan maakunnan elinvoimaa ja kehittymisedellytyksiä. Kaavoitus on rullaavaa eli mahdollisiin muutostarpeisiin jatkuvasti reagoivaa. Päivittyvä maakuntakaava käsittelee muun muassa seudullisesti merkittävää tuulivoimatuotantoa, liikennettä ja hyvinvoinnin aluerakennetta.

Saavutettavuuteen liittyvät kysymykset ovat Keski-Suomen näkökulmasta aina ajankohtaisia. Maakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kärkikohteiden ja muiden tavoitteiden edistämisen lisäksi Keski-Suomen liitto on tulevana vuonna Länsi-Suomen liikennestrategia-työn sekä Päärata Plus -yhteistyön vetovastuussa. Tieliikenteen ja raideliikenteen kehittämistoimien lisäksi tarvitaan toimia reittiliikenteen jatkumisen varmistamiseksi Tikkakoskelta.

Kehittämisrahoitus ja hanketoiminta

Keski-Suomen liitto palaa ohjelmakaudella 2021–2027 EU-rahoituksen välittäväksi toimielimeksi. EU:n alue- ja rakennepoliittikan rahoitus jakautuu kahteen rahastoon: Euroopan aluekehitysrahasto EAKR ja oikeudenmukaisen siirtymän rahasto JTF. Ohjelmakauden aloituksen viivästymisen vuoksi käytettävissä on sekä vuoden 2020 ja 2021 varat. Myönnettävissä oleva kokonaisrahoitus voi nousta lähes 15 miljoonaan euroon. Välittävän toimielimen tehtävät edellyttävät Keski-Suomen liitolta henkilöresursointia, osaamisen päivittämistä sekä organisaation sisäisten prosessien hiomista hallinto- ja valvontajärjestelmän vaatimusten mukaisiksi.

EU:n alue- ja rakennepoliittikan rahoituksen lisäksi Keski-Suomen liitolla on käytettävissään kansallista ja maakunnallista kehittämisrahoitusta. Työ- ja elinkeinoministeriön kansallinen aluekehittämisrahoitus kohdennetaan maakuntastrategian toteuttamiseen. Maakunnallisesta Keski-Suomen kehittämisrahastosta tuetaan pienempiä, kasvun kärkien mukaisia hankkeita ja yhteistyösopimuksia, jotka vahvistavat maakunnan kilpailukykyä, edistävät Keski-Suomen strategian toteuttamista tai lisäävät maakunnan näkyvyyttä ja vetovoimaa.

Uuden ohjelmakauden rahoituksen lisäksi toteutuksessa ovat päättyneen kauden hankkeet mukaan lukien EU:n elpymisrahoituksella (React-EU) käynnistetyt hankkeet. Hankkeet päättyvät elokuun 2023 loppuun mennessä.

Keski-Suomen liiton toteuttamat hankkeet

Kiertotalouden, yritysten vastuullisuuden ja hyvinvoinnin aluerakenteen kehittämisessä Keski-Suomen liitto hyödyntää ulkopuolista rahoitusta. Vuoden 2022 alussa käynnissä on kolme hanketta:

CIRCWASTE-hanke (Life IP 2016–2023) edistää materiaalivirtojen tehokasta käyttöä, jätteen synnyn ehkäisyä, materiaalien kierrätystä ja biotalousekosysteemiä. Yhteistyötä tehdään laajasti alueen yritysten, julkisten toimijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa.

THREE T-hankkeessa (Interreg Europe, 2018–2022) rakennetaan yhdeksän partnerin yhteistyönä malleja kestävään matkailuun ja liikkumiseen sekä kulttuuri- ja luonnonperintöön liittyvien tavoitteiden toimeenpanoon. Pyrkimyksenä on maakunnan luonto- ja kulttuuriperintöön liittyvien reittien matkailu- ja virkistyspotentiaalın parantuminen.

YMPYRÄKS-hanke auttaa keskisuomalaisia yrityksiä päivittämään toimintansa ympäristövastuulliseksi. Keski-Suomen yritysten YmpyräKS-ympäristövastuullisuusverkoston tavoitteena on jakaa tietoa ympäristövastuullisesta yritystoiminnasta sekä tarjota vertaistukea.

Lisäksi Keski-Suomen liitto on käynnistämässä Keski-Suomen kuntien ilmastotyötä vauhdittavan hankkeen keväällä. Tavoitteena on vahvistaa kuntien työntekijöiden ja päättäjien ilmastotyön osaamista.

Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittari
Kokonaiskestävä toiminnan periaatteet osaksi Keski-Suomen liiton toimintaa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ilmastotyö suunnittelusta toiminnaksi 2. Monimuotoisuuden edistäminen 3. Yhteisöjen osallistaminen strategian toimeenpanossa 	<ul style="list-style-type: none"> → Hiilineutraali Keski-Suomi -tiekartan valmistuminen → Maakuntakaavan suojelualueiden toteuttaminen → Ensimmäinen hyvinvointisopimus tehty
Kasvun kärkien vahvistaminen ja elinvoimaisuuden tukeminen: 1. Bio- ja kiertotalous 2. Hyvä vointi 3. Uudistuva teollisuus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kärkikohtaisten toimenpiteiden ja tavoitteiden määrittely 	<ul style="list-style-type: none"> → Kärkikohtaiset mittarit käytössä
Maakuntakaavan uudistaminen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tuulivoimaa, hyvinvoinnin aluerakennetta ja liikennettä koskevat keskeiset selvitykset on laadittu 2. Keskeiset sidosryhmät kytketty tiivistä kaavanlaadintaan ja toteutukseen 	<ul style="list-style-type: none"> → Tuulivoiman aluerakenteellinen potentiaali ja sen sijoittumisen tunnistaminen → Maakuntakaavan ehdotusvaiheen nähtävillä olo ja hyväksyminen
Keski-Suomen saavutettavuuden kehittämisen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liikennejärjestelmäsuunnitelman ja sen kärkikohteiden edistäminen 2. Länsi-Suomen liikennestrategian ja Päärata+ toiminnan vetovastuu 3. Varmistamme kansainvälisen saavutettavuuden 4. Digitaalinen saavutettavuus 	<ul style="list-style-type: none"> → Valittujen liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteiden toteutuminen → Ylimaakunnallinen edunvalvontatyö liikennestrategian edistämiseksi → Reittiliikenteen toimintamalli käytössä → Toimivat yhteydet
Uuden ohjelmakauden sujuva aloitus ja asiakaslähtöinen palveluprosessi	<ol style="list-style-type: none"> 1. EU-rahoituksen sisäisten prosessien rakentaminen 2. Hankehakijoiden kouluttaminen ja kohderyhmät tavoitettava viestintä 	<ul style="list-style-type: none"> → Henkilöstön koulutukseen osallistuminen → Rahoitus- ja maksatushakemusten käsittelyajat → Asiakaskokemuksen mittaaminen

2. Keski-Suomen liitto vaikuttavana kumppanina

Maakunnallista identiteettiä vahvistamassa

Keskisuomalainen identiteetti on reiluutta, avoimuutta ja sydämen sivistystä. Piirteet luovat vakautta ja tulevaisuudenuskoa toimintaympäristön muutoksissa. Merkittäviä maakuntaan ja sen eheyteen vaikuttavia uudistuksia ovat hyvinvointialueen käynnistyminen, työllisyyspalveluiden mahdollinen siirtyminen kuntien vastuulle sekä molempien uudistusten vaikutukset kuntien rooliin. Muutokset tehdään yhdessä yritysten, järjestöjen, asukkaiden ja julkisten toimijoiden kesken. Yhteistyö ja kumppanuus ovat maakunnallista, kansallista ja maailmanlaajuista työtä ja asennetta. Maakuntastrategian toteuttamisessa kumppanuus on tärkein edellytys onnistumiselle.

Vaikuttaminen ja edunvalvonta

Keski-Suomen liitto hoitaa maakunnallista vaikuttamis- ja edunvalvontatyötä keskeiset verkostot ja oikea-aikaiset keinot tunnistaen. Keski-Suomen vaikuttamistyötä ohjaa vaikuttamissuunnitelma, johon myös vaikuttamisviestintä kytkeytyy.

Keski-Suomen liitto ylläpitää ja kehittää maakunnan vaikuttamisen näkökulmasta keskeisiä strategisia kumppanuuksia. Vaikuttamis- ja edunvalvontatyöhön ottavat osaa Keski-Suomen liiton henkilöstö ja luottamushenkilöt, jotka osallistuvat maakunnan kehittämisen kannalta merkityksellisiin maakunnallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin työryhmiin ja yhteistyöeliimiin. Keskeisiä vaikuttamisen ja edunvalvonnan keinoja ovat suorat kontaktit sekä erilaiset kuulemiset esimerkiksi valio-kunnissa ja muissa työryhmissä. Lisäksi järjestetään tapaamisia ja kutsutaan edunvalvonnan kannalta keskeisiä tahoja Keski-Suomeen.

Maakunnallisia ja kansallisia vaikuttamistyön teemoja käsitellään kansanedustajakokouksissa ja kunnanjohtajakokouksissa, maakunnan yhteistyöryhmässä sekä Keski-Suomen liiton järjestämissä sidosryhmätapahtumissa. Vaikuttamista tehdään yhteistyössä muiden keskisuomalaisten toimijoiden kuten elinkeinoelämän, järjestöjen ja oppilaitosten kanssa. Kansainvälisessä vaikuttamis- ja edunvalvontatyössä hyödynnetään Brysselissä toimivaa Länsi-Suomen liittojen Eurooppa-toimistoa (West Finland European Office, WFEO) sekä keskeisiä kansainvälisiä verkostoja ja toimijoita.

Viestintä ja markkinointi

Viestintä ja markkinointi ovat kiinteä osa Keski-Suomen liiton aluekehittämistyötä. Viestinnän tavoitteena on lisätä Keski-Suomen liiton tunnettavuutta sekä saada viestintä reaaliaikaisesti ja monikanavaisesti näkyville. Viestinnän tehtävänä on profiloida Keski-Suomen liittoa keskeisenä ja asiantuntevana maakunnallisena vaikuttajana ja edunvalvojana.

Keski-Suomen liitto on merkittävä aluetiedon tuottaja ja tulkitsija. Ennakointityön keskiössä ovat aktiivinen toimintaympäristön muutosten tunnistaminen, tilastotiedon ja tutkimusten analysoiminen sekä selvitysten tilaaminen ja laatiminen. Olennaisen tiedon tunnistaminen ja analysointi sekä oikea-aikainen viestintä tukevat toimintaa, vaikuttamista ja päätöksentekoa.

Keski-Suomen liiton toimintatapa on viestiä aktiivisesti ja oikea-aikaisesti. Viestintää suunnitellaan, toteutetaan ja seurataan viestintästrategian ja -suunnitelman viitoittamana. Lisäksi Keski-Suomen liitto on mukana keskeisissä viestinnän yhteistyöverkostoissa. Keski-Suomen liiton viestinnän ja markkinoinnin kanavat ovat keskisuomi.fi -verkkosivut sekä sosiaalisen median kanavat (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube). Keski-Suomen liitto on aktiivinen tiedottaja, jonka tiedotteet tavoittavat luottamushenkilöt sekä keskeiset sidosryhmät ja median. Keski-Suomen liiton asiantuntijat näkyvät sekä organisaation sisällöntuotannossa että henkilökohtaisten sosiaalisen media tilien kautta.

Keski-Suomen liiton palatessa EU-rahoituksen välittäväksi toimielimeksi odotukset liiton viestintään ja hakijoiden kouluttamiseen kasvavat. Asiakaskoulutuksia järjestetään yhdessä Keski-Suomen ELY-keskuksen ja Länsi-Suomen maakunnan liittojen kanssa. Rahoitus näkyy viestinnässä myös muun muassa rahoitushausta ja onnistuneista hankkeista viestimisenä. Rahoitetut hankkeet ja niiden tuloksia esitellään digitaalisella julkaisualustalla.

Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittari
Maakunnan yhtenäisyyden vaaliminen	1. Maakunnan yhtenäisyyttä vahvistavat toimenpiteet	→ Maakuntahallituksen ja maakunnan yhteistyöryhmän itsearviointi toimenpiteiden onnistumisesta
Kokoaan suurempi toimija ja vahva verkosto-vaikuttaja rakennemuutosten keskellä	1. Roolin vahvistaminen rakenteiltaan muuttuvassa toimintaympäristössä 2. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen edunvalvontatyö	→ Aktiivinen yhteistyö kuntien, järjestöjen, yritysten, hyvinvointialueen ja ELY-keskuksen kanssa → Edunvalvonnan aktiivisuus ja vaikuttavuus MRL-uudistuksessa
Edunvalvonta ja vaikuttaminen	1. Oman henkilöstön ja luottamushenkilöiden sitouttaminen edunvalvonta- ja vaikuttamisviestintään	→ Vaikuttamisviestinnän sparraus järjestetty → Edunvalvonta- ja vaikuttamistyön aktiivisuus ja tuloksellisuus henkilöstön ja luottamushenkilöiden itsearviointina
Kumppanuus ja verkostot	1. Tunnistetaan keskeiset kumppanit ja verkostot, jotka tukevat strategian toteutumista	→ Keskeiset kumppanit ja verkostot tunnistettu → Strategian toteutuksessa onnistuminen (kysely)
Toiminnan näkyväksi tekeminen	1. Viestintästrategian ja –suunnitelman laatiminen 2. Viestintäyhteistyö keskeisissä sidosryhmissä 3. Vaikuttamissuunnitelma vaikuttamistyön pohjana	→ Viestintästrategiaan ja –suunnitelmaan pohjautuvat valitut viestinnän mittari → Keski-Suomen liiton tunnettavuuden parantuminen → Aktiivinen osallistuminen viestintäverkostojen toimintaan → Vaikuttamissuunnitelma päivitetty

3. Asiantuntijuuden kehittäminen

Monipaikkainen ja monimuotoinen asiantuntijatyö

Keski-Suomen liiton henkilöstö tekee asiantuntijatyötä, jossa painottuvat erityisesti oman alan asiantuntijuuden kehittäminen, osaamisen uudistaminen, verkostomainen toiminta ja itsenäinen työote. Jatkuva uudistuminen työelämässä haastaa meistä jokaisen. Henkilöstön osaamista ja kehitystarpeita kartoitetaan jatkuvasti, mutta erityisesti esimiehen kanssa vuosittain pidettävissä onnistumiskeskusteluissa ja tiimien ryhmäkeskusteluissa. Pyrkimys on sovittaa henkilöstön osaaminen, kiinnostuneisuus ja työtehtävät mahdollisimman hyvin yhteen.

Henkilöstöllä on mahdollisuus osallistua omaa ammatillista osaamista tukeviin koulutuksiin. Koulutusten lisäksi keskeisiä substanssiasioita sekä koko organisaatiota koskettavia asioita käsitellään viikoittain henkilöstötunneilla. Henkilöstöasioita käsitellään henkilöstöyhteistyöryhmässä, johon kuuluvat eri henkilöstöryhmien edustajat ja työnantajan edustajat.

Uusien työntekijöiden töiden aloitusta tuetaan perehdyttämispaketilla sekä perehdyttämiskeskusteluilla. Muutostilanteen toimenpiteillä pyritään huolehtimaan osaamisen siirtymisestä ja jatkuvuuden turvaamisesta organisaatiossa muun muassa tiimi- ja työparityöskentelyä tukemalla.

Etätyösuosituksen päätyttyä loppuvuodesta 2021 Keski-Suomen liitto siirtyi monipaikkatyöhön. Etätyö ja työn digitalisoituminen ja toisaalta työyhteisön yhtenäisyys ja tiimityöskentely haastavat organisaatiot löytämään itselleen oikean tavan tehdä töitä. Keski-Suomen liitto on muotoillut monipaikkatyön ohjeet tukemaan henkilöstön monipaikkaista työskentelyä ja työssä onnistumista.

Suunnitelmakauden toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittari
Asiantuntijana verkostotyössä	<ol style="list-style-type: none"> Oman työn johtamisen ja verkostotyön sparraus Johtamisen kehittäminen	→ Sparraus tai koulutus järjestetty → Henkilöstön kanssa kädyt onnistumiskeskustelut johtamisen kehittämisen pohjana
Monipaikkatyöskentelyn tukeminen	<ol style="list-style-type: none"> Monipaikkatyöskentelyn ohjeen ja toimintatapojen ylläpitäminen	→ Koettu työtyytyväisyys
Osaamisen siirtäminen ja kehittäminen sekä jatkuvuuden turvaaminen henkilöstössä	<ol style="list-style-type: none"> Perehdytyksen kehittäminen sekä uusille työntekijöille että uusiin työtehtäviin siirtyville Tiimi- ja työpari-ajattelun vahvistaminen Työilmapiirikyselyn toteuttaminen Osaamisen kehittäminen koulutuksien ja työurasuunnittelun keinoin	→ Henkilöstön kanssa kädyt onnistumis- ja tiimikeskustelut osaamisen kehittämisen pohjana → Tiimi ja työpari henkilöstön tiedossa → Koettu työilmapiiri → Koulutuksiin osallistuminen

Talousarvio 2022 ja taloussuunnitelma 2022–2024

Maakuntavaltuusto hyväksyy suunnitelmakaudelle talousarviossa toiminnan edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä toiminnan ja talouden tavoitteet. Talousarvio- ja taloussuunnitelma tulee laatia siten, että taloudelliset edellytykset liiton tehtävien hoitamiseen turvataan.

Tässä luvussa kuvataan talousarvion ja taloussuunnitelman keskeisten tunnuslukujen lisäksi talousarvion laadinnan yleisiä perusteita sekä suunnitelmakaudelle asetettua päätavoitetta, liiton taloudellisten toimintaedellytysten turvaaminen.

Talousarvion laadinnan yleiset periaatteet

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuuston on hyväksyttävä vuoden loppuun mennessä kunnalle talousarvio seuraavaksi kalenterivuodeksi ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi on talousarviovuosi ja taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Jos taseeseen on kertynyt alijäämää, se tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamisesta. Kunnan tulee päättää taloussuunnitelmassa yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjakona katetaan. Kuntalain velvoitteet koskevat myös kuntayhtymiä.

Talousarvio muodostuu JHS 199 ohjeistuksen mukaisesti käyttötalous- ja tuloslaskelmaosasta sekä rahoitus- ja investointiosasta.

1. Talousarvio 2022

Keski-Suomen liiton talousarvio on laadittu kuntalain ja kirjanpitolain edellyttämällä tavalla. Talousarvioon varataan toiminnallisten tavoitteiden toteuttamisen edellyttämät toimintamenot ja toimintatulot, joilla rahoitustarve katetaan. Liiton toiminta rahoitetaan pääosin jäsenkunnilta perittävillä maksuosuuksilla. Maksuosuuksien määräytyminen on säädetty perussopimuksessa. Maakuntavaltuusto on linjannut vuosien 2022–2024 taloussuunnitelmassa, että jäsenkuntien maksuosuuksiksi tulisi 3 433 300 euroa.

Talousarvion sitovuus

Talousarvion maakuntavaltuustoa sitova taso on tuloslaskelman mukaiset toimintatulot ja -menot, rahoitustulot ja -menot sekä vuosikate ja tilikauden ylijäämä/alijäämä. Talousarvion maakuntahallitusta sitova taso on käyttötalousoosan tulosityksiköiden toimintatulot ja -menot sekä toimintakatteet. Talousarvion toimistoa sitova taso on käyttötalousoosan henkilöstökulut, palveluiden ostot, aineet, tarvikkeet ja tavarat, avustukset sekä muut toimintamenot.

Kun maakuntavaltuusto on hyväksynyt talousarvion, maakuntahallitus käsittelee ja hyväksyy talousarvioon pohjautuvan käyttösuunnitelman vuodelle 2022. Käyttösuunnitelma laaditaan tulosityksiköittäin.

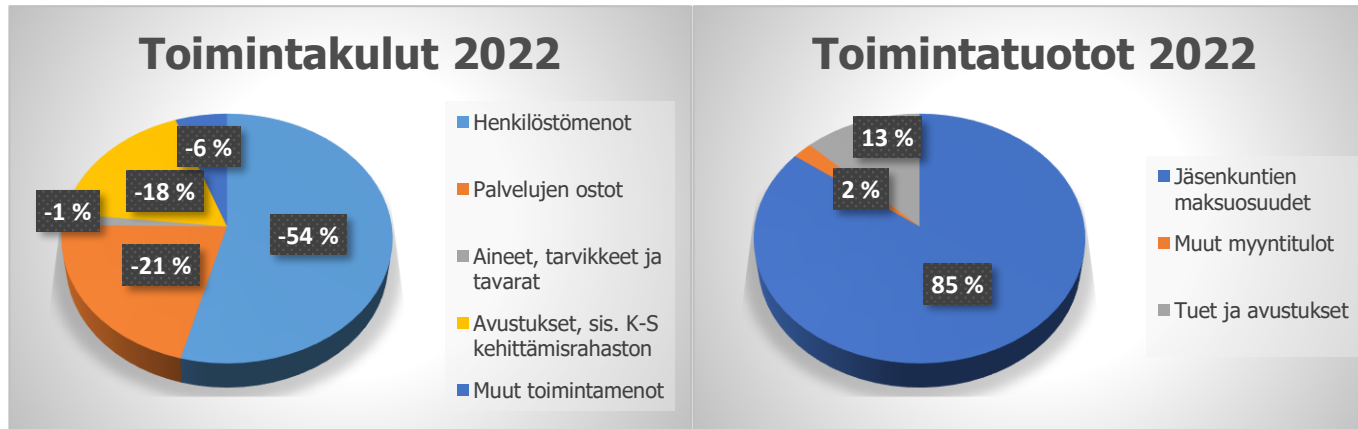

Tuloslaskelmaosa ja käyttötalousosa

Tuloslaskelmaosa osoittaa, kuinka tulorahoitus riittää kattamaan toimintamenot. Tilikauden toimintakate on suunniteltu nollatulokseen.

TULOSLASKELMA JA KÄYTTÖTALOUS	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TA 2021 - 2022	
				Muutos €	Muutos %
TOIMINTATUOTOT	3 766 634	3 825 070	4 025 179	200 109	5,0 %
Jäsenkuntien maksusuudet	3 366 000	3 366 000	3 433 300	67 300	
Muut myyntitulot	43 308	16 875	85 000	68 125	
Tuet ja avustukset	357 326	442 195	506 879	64 684	
Muut tuotot	0	0	0	0	
TOIMINTAKULUT	-3 736 629	-3 913 000	-4 019 421	106 421	2,6 %
Henkilöstömenot	-1 977 203	-2 173 200	-2 175 200	2 000	
Palvelujen ostot	-615 191	-738 800	-848 261	109 461	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-107 348	-48 500	-58 660	10 160	
Avustukset, sis. K-S kehittämisrahaston	-797 183	-715 000	-715 000	0	
Muut toimintamenot	-239 704	-237 500	-222 300	-15 200	
TOIMINTAKATE	30 005	-87 930	5 758		
Rahoitustuotot ja -kulut	1	5 000	-3 590		
Korkotuotot	1	0	0		
Muut rahoitustuotot	12	5 000	10		
Korkokulut	0	0	0		
Muut rahoituskulut	-12	0	-3 600		
VUOSIKATE	30 006	-82 930	2 168		
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0		
Suunnitelman mukaiset poistot	0	0	0		
TILIKAUDEN TULOS	30 006	-82 930	2 168		
Rahastojen lisäys (-)	0	0	0		
Rahastojen vähennys (+)	-98 017	0	0		
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-68 011	-82 930	2 168		

Liiton toimintatuotot ja -menot jakaantuvat seuraavasti:

Käyttötalousosa tulosityksiköittäin

Keski-Suomen liiton toiminta jakautuu seuraaviin tulosityksiköihin:

- luottamushenkilöhallinto
- toimisto
- projektit

Perussopimuksen mukaan kunnat rahoittavat maksuosuuksilla liiton varsinaisen toiminnan eli luottamushenkilöhallinnon ja toimiston toimintamenot sekä Keski-Suomen kehittämisrahaston varauksen.

Keski-Suomen kehittämisrahastoa kartutetaan jäsenkuntien maksamista kuntaosuuksista 700 000 eurolla. Kehittämisrahastosta tuetaan strategisten kärkien mukaisia hankkeita ja yhteistyösopimuksia, jotka vahvistavat maakunnan kilpailukykyä, edistävät Keski-Suomen strategian toteutumista tai lisäävät maakunnan näkyvyyttä ja vetovoimaa.

Projektit-tulosityksikköön kuuluvat liiton oman tuotannon hankkeet. Nämä hankkeet eivät ole jäsenkuntien maksuosuudella rahoitettavaa toimintaa omarahoitusosuutta lukuun ottamatta. Talousarviossa tulosityksikölle on arvioitu hankkeiden ulkopuolisena rahoituksena toimintavuoden aikana saatavat toimintatulot ja toimintamenoihin vastaavasti arvio toimintavuodelle kohdentuvista kustannuksista, jotka voidaan kattaa projektirahoituksella.

Hankkeiden edellyttämät omavastuuosuudet katetaan kehittämisrahaston tai vakituisen henkilökunnan työajan kohdentamisen kautta. Hankerahoitus tapahtuu pääsääntöisesti jälkikäteen ja useiden hankkeiden saman aikainen toteuttaminen voi vaikuttaa liiton kassatilanteeseen tilapäisesti heikentävänä tekijänä.

KÄYTTÖTALOUSOSA TULOSYKSIKÖITTÄIN	Luottamushlöt	Toimisto	Projektit	Yhteensä
TOIMINTATUOTOT	0	3 790 770	234 409	4 025 179
Jäsenkuntien maksuosuudet	0	3 433 300	0	3433300
Muut myyntitulot	0	75 000	10 000	85000
Tuet ja avustukset	0	282 470	224 409	506879
Muut toimintatuotot	0	0	0	0
TOIMINTAKULUT	-164 450	-3 547 551	-307 420	-4 019 421
Henkilöstömenot	-110 750	-1 904 191	-160 259	-2 175 200
Palkat ja palkkiot	-108 500	-1 497 578	-125 688	-1 731 766
Henkilöstösivukulut	-2 250	-406 613	-34 571	-443 434
Palvelujen ostot	-53 700	-663 700	-130 861	-848 261
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	-51 660	-7 000	-58 660
Avustukset (sis. K-S kehittämisrahaston)	0	-715 000	0	-715 000
Muut toimintakulut	0	-213 000	-9 300	-222 300
TOIMINTAKATE	-164 450	243 219	-73 011	5 758
Rahoitustulot ja -menot				-3 590
Korkotuotot				0
Muut rahoitustuotot				10
Korkokulut				0
Muut rahoituskulut				-3 600
VUOSIKATE				2 168
TILIKAUDEN TULOS				2 168
Rahastojen lisäys (-)				0
Rahastojen vähennys (+)				0
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ				2 168

2. Taloussuunnitelma 2022–2024

Taloussuunnitelmassa jäsenkuntien maksuosuudet säilyvät 2022 tehdyn korotuksen mukaisella tasolla myös vuosina 2023–2024. Taloussuunnitelma 2022–2024 on laadittu siten, että vuosien 2022–2024 taloussuunnitelmat ovat tasapainossa.

TALOUSSUUNNITELMA 2022 - 2024	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
TOIMINTATUOTOT	3 766 634	3 825 070	4 025 179	4 020 000	4 020 000
Josta jäsenkuntien maksuosuudet	3 366 000	3 366 000	3 433 300	3 433 300	3 433 300
TOIMINTAKULUT	-3 736 629	-3 913 000	-4 019 421	-4 020 000	-4 020 000
TOIMINTAKATE	30 005	-87 930	5 758	0	0
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT	1	5 000	-3 590	0	0
VUOSIKATE	30 006	-82 930	2 168	0	0
TILIKAUDEN TULOS	30 006	-82 930	2 168	0	0
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-68 011	-82 930	2 168	0	0

Rahoitus- ja investointiosa

Keski-Suomen liitolla ei ole lainoja eikä suunnitelmakaudelle ole investointihankkeita.

RAHOITUS- JA INVESTOINTIOSA	TP 2020	TA 2021	TA 2022	TS 2023	TS 2024
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	30 006	-87 930	5 758	0	0
Investointien rahavirta					
Investointimenot	0	0	0	0	0
Toiminnan ja investointien rahavirta	30 006	-87 930	5 758	0	0
Rahoituksen rahavirta	0	0	0	0	0
Oman pääoman muutokset					
Muut maksuvalmiuden muutokset					
Vaikutus maksuvalmiuteen	30 006	-87 930	5 758	0	0

Jäsenkuntien maksuosuudet 2022

Uusi perussopimus astui voimaan 1.1.2021. Perussopimuksen mukaisesti jäsenkuntien maksuosuudet lasketaan perussopimuksen 26 §:n määrittelyn mukaisesti kunnan viimeisimmän tilinpäätöksen tuloslaskelman verotulot -summan suhteessa.

Alla oleva taulukko kuntien jäsenmaksuosuuksista on laskettu uuden perussopimuksen määrittelyn mukaisesti.

Kunta	Verotulot		Maksuosuus, euroa		Muutos		Maksuerä 1/4
	2020	2019	2022	2021	euroa	%	
Hankasalmi	15 423 769	15 412 040	51 120	52 068	-948	-1,86 %	12 780
Joutsa	15 062 380	15 569 518	49 922	52 600	-2 678	-5,36 %	12 480
Jyväskylä	549 126 732	524 204 466	1 819 991	1 770 972	49 019	2,69 %	454 998
Jämsä	87 372 183	84 863 344	289 581	286 702	2 879	0,99 %	72 395
Kannonkoski	4 314 312	4 304 450	14 299	14 542	-243	-1,70 %	3 575
Karstula	12 662 638	12 537 518	41 968	42 357	-388	-0,93 %	10 492
Keuruu	35 431 386	33 712 702	117 432	113 895	3 537	3,01 %	29 358
Kinnula	4 960 664	4 437 198	16 441	14 991	1 451	8,82 %	4 110
Kivijärvi	3 894 209	3 571 140	12 907	12 065	842	6,52 %	3 227
Konnevesi	8 704 226	8 824 285	28 849	29 812	-963	-3,34 %	7 212
Kyyjärvi	4 657 060	4 415 402	15 435	14 917	518	3,36 %	3 859
Laukaa	71 756 492	67 579 609	237 825	228 311	9 514	4,00 %	59 456
Luhanka	2 650 561	2 645 942	8 785	8 938	-153	-1,74 %	2 196
Multia	5 815 641	5 647 420	19 275	19 079	196	1,02 %	4 819
Muurame	42 260 331	40 052 277	140 065	135 313	4 752	3,39 %	35 016
Petäjävesi	13 773 450	13 364 498	45 650	45 151	499	1,09 %	11 412
Pihtipudas	12 428 313	12 309 040	41 192	39 845	1 347	3,27 %	10 298
Saarijärvi	30 081 460	29 727 836	99 700	100 432	-732	-0,73 %	24 925
Toivakka	8 397 608	8 276 577	27 833	27 962	-129	-0,46 %	6 958
Uurainen	11 533 098	11 356 174	38 225	38 366	-141	-0,37 %	9 556
Viitasaari	20 739 957	20 461 808	68 739	69 128	-389	-0,57 %	17 185
Äänekoski	74 847 086	73 571 634	248 068	248 554	-486	-0,20 %	62 017
Yhteensä	1 035 893 556	996 844 879	3 433 300	3 366 000			